

Olkikaton tekijät

Tanskalaiset Bjarne ja Morten Olsson ovat erikoistuneet olkikattojen tekemiseen. He ovat antaneet tässä artikkelissa nähtävät ja kuvattavat neuvot.

Mallityössä käytettiin valmiiksi pakattua olkikattoruokoa. Meillä olkikattomateriaalia ei ole vielä tuotteistettu, mutta Tanskasta sitä saa.

Olkikaton tekeminen

Noin viisikymppiset ja vanhemmat ovat voineet nähdä olkikattojen tekoa tai ainakin vielä ehjiä olkikattoja. Eräät harrastuspiirit ovat kyllä pitäneet yllä olkikatonkin tekotaitoa, mm. Loimaan ja Humppilan tienoilla. Tämän artikkelin tekijät ovat tanskalaisia mestareita. Tanskassa olkikattoja tehdään vielä paljon. Osittain siksi, että sopivaa materiaalia on saatavana.

Olkikatto tehtiin samanlaiselle aluskatteelle (vaneria) kuin huopakatot on tapana tehdä. Oljet voi toki levittää pelkille orsillekin.

Olkikatto on ollut yleinen latojen katto aina 1950-luvulle saakka. Asuinrakennusten kattoja ja ylipäättään tulisijalla varustettujen rakennusten kattoja ei oljista tehty, koska olkikatto ja tulisija ovat sataprosenttisen varma tulipalon aiheuttajayhdistelmä.

Tässä artikkelissa katetaan leikkimökki. Se ei ole suuri rakennus, mutta jo senkin katon teossa tulevat esiin lähes kaikki olkikaton tekemisessä tarvittavat rakenteet ja työmenetelmät. Näin kertoo toinen tekijöistä, Bjarnen veli Morten.

Oljen tilalla rantaruokoa

Meillä Suomessa olkikatot on tehty kautta aikojen oljesta ja nimenomaan rukiin oljesta. Mallityössä käytettiin mm. Saksassa ja Tanskassa runsain mitoin saatavana olevaa ja mainiosti kattamiseen soveltuvaa rantaruokoa.

Leikkimökin kattaminen on aika yksinkertainen tehtävä kahdestakin syystä. Käytettävissä ollut ruoko oli noin katon laipion mittaista ja katto oli niin matalalla, ettei telineiksi tarvittu kuin yksi penkki lähinnä mökin harjalle ulottumista ja harjan viimeistelyä varten.

Tekijät olivat omaksuneet Tanskassa yleisen, nykyaikaisen katontekotavan eli he sitoivat katemateriaalin teräslangoilla poikittaisiin orsiin.

Valmis kateruoko on siinä mielessä helppoa tavaraa, että sitä ei tarvitse kuin levittää lappeen leveyssuunnassa katolle kuin mattoa ja sitoa kiinni. Jos ruokomatto on jostakin kohdasta liian ohutta, alle työnnetään kourallisittain lisää ruokonippuja, jotka levitetään taiseiksi. Liikaa paksuutta on myös helppo nyhtää pois, koska ruoko on liukasta.

Itse olkikaton teossa ei tarvita kovin kummoisia työkaluja: pitkäteräinen veitsi tai vesuri sekä sidelankojen käsittelyvälineitä. Katon alusrakenteet tehdään tavallisilla puutyökaluilla.

Olkikaton teko lähtee reippaasti käyntiin...

Ensimmäinen kerros olkea

Ennen olkien levittämistä katolle ruo-
teet tai muut orret pitää kiinnittää vaa-
kasuuntaan katon laipioihin. Niihin oljet
sidotaan orsi orrelta alhaalta alkaen.
(Olki-sanankäytöstä huolimatta kateai-
ne on ruokomaista rantaheinää.)

Olkkikaton kaltevuuden pitää mallika-
ton tekijöiden mielestä olla 1:1, mutta ai-
nakin ennen on tehty selvästi loivempia-
kin kattoja. Jyrkkä katto pysyy tietysti
varmemmin kuivana. Olki- tai ruokoker-
roksen paksuuden pitää olla vähintään
noin 25 cm.

Kateolkien tukiorret kiinnitetään vaa-
kasuuntaan 25 cm välein. Kiinnitystarvikkeiksi
sopivat sekä naulat että ruuvit. Alin orsi
kiinnitetään syrjälleen, muut lappeelleen.

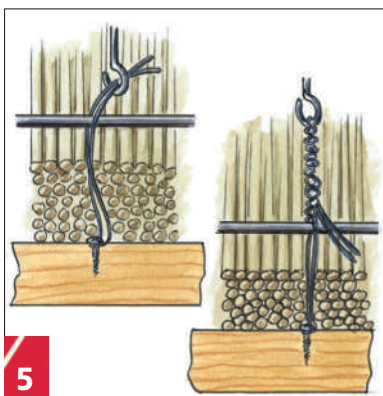
Orsien päihin naulataan reilunkokoiset
räystäslaudat. Mallityössä ne ovat 19 x 100 mm
lautaa. Laudat voi sahata yläpäistä jiiriin tai
niiden väliin voi kiinnittää vaakapalan.

Ensimmäinen kerros olkia tai ruokoma-
toa levitetään katolle. Kuvasta nähdään,
että olkikimput ovat tyvipuoli alaspäin.

Oljet sidottiin 4 mm ruostumattomalla (sinkityllä) teräslangalla, jonka molempiin
päihin tehtiin 50 mm pitkät 90° mutkat. Lanka on siis taivutettuna laipion leveyden
mittainen. Ensimmäinen lanka levitettiin toiseksi alimman orren kohdalle. Kuumasinkityt
langat kestävät suunnilleen yhtä kauan kuin katto muutenkin.

5 **Tukilangat sidotaan** orteen sidelangoilla, joiden päähän on tehty silmukka. Lanka pujotetaan olkien läpi, kiinnitetään ruuvilla orteen ja kierretään eli 'surrataan' kireälle.

6 Pikku kuvassa nähdään **sidelangan kiinnitystapa** ja isossa kuvassa pitkä kärjenpidin (tai ruuvitaltta), jolla ruuvi kierretään orteen. Ruuvit ovat 35 mm yleisruuveja.

7 **Tukilangat sovitellaan suoraan** ja oikealle kohdalle ennen niiden kiristystä olkia vasten. Sidelangan päät pujotetaan tukilangan eri puolilta ylös.

8 **Sidelanka kierretään eli surrataan kireälle** betonirautojenkin kiinnityksissä käytettävällä kiertämistyökälulla ('surrauskoukku'). Oljet levitellään tasaisesti oiotun tukilangan alle. Sidelankoja sijoitetaan noin 20 cm välein. Sidelankoja pitää olla melko tiheässä, että ne estävät olkien liikkumisen. Sidelangat vedetään tasaisesti yhtä kireälle.

VINKKI

Kateaineen valinta

- Mallityön tekijöiden opin mukaan kateen pitää olla talvella niitettyä 125–180 cm pitkää järviruokoa.
- Suomessa ei ole kateoljen markkinoita. Ainoa mahdollisuus on niittää sitä itse tai hankkia täysipitkää rukiinolkea.
- Ruoko/olki ei saa olla likaista tai homehtunutta, ettei se rupea mätänemään.
- Olki ei saa olla taitettua.

9 **Alimmat oljet sijoitetaan räystäälle** alapäästä noin 15 cm alaräystään yli. Niiden päät painellaan mahdollisimman tasan ja kohtisuoraan lappeen suuntaa vasten.

10 **Olkikatteen alareunan paksuus** on ensimmäisen kerroksen valmistuttua noin 20 cm. Olkien päät leikataan loppuiksi suoraan kulmaan katon kanssa, jolloin muodostuu selvä tippanokka.

VINKKI

Oljet suoraan

Oljet pitää sovitella mahdollisimman samansuuntaisiksi. Vain sillä tavalla muodostuu tiivis ja hyvin vettä pitävä katto. Jos olkia jää väliin vinoon, ne pitää yrittää vetää pois.

Olkikaton viimeistely...

Seuraavat kolme olkikerrosta

Katolle levitetään toinen, kolmas ja neljäskin olkikerros. Niiden pitää olla ohuempia kuin ensimmäinen kerros. Suositeltu menetelmä on asentaa pintaa kohti ohenevia kerroksia, koska sen uskotaan ehkäisevän katon kulumista. Oljet levitetään kerroksittain ja sidotaan samalla orsiin ja paksuun tukilankaan.

Tarveaineluettelo

PUUTAVARA

- 10 kateen kiinnitysortta, 38 x 57 mm
- 4 kpl 19 x 100 mm lautoja räystäslautoiksi
- noin 50 kpl 70/75 mm ruuveja tai nautoja orsien kiinnitykseen.

KATTO

- 50 nippua (lyhettä) olkia tai ruokoa
- 10 kpl sinkittyä 4 mm teräslankoja, pituus mallityössä 2,5 metriä eli yhteensä noin 25 metriä
- noin 150 kpl 35 mm yleisruuveja sidelankojen kiinnitykseen sekä nippu tai kelallinen sinkittyä betoniterästen sidelankaa.

KATON HARJA

- 2 noin 2,5 metriä pitkää kaistaa ohutlankaista teräslankaverkkoa, jonka silmäkoko 40–50 mm ja leveys 75–90 cm. Tiheä tai pakslankainen verkko ei ole sopivaa
- noin 230 cm kattouhopaa
- 1 nippu olkea/ruokoa
- sinkittyä sidelankaa
- 12 tukihaarukkaa, halkaistua rankaa
- 6 kpl sinkitystä 4 mm teräslangasta katkaistuja 30 cm mittaisia pätkiä eli yhteensä noin 120 cm (harjan tukihaarukoiden kiinnitys)

Tanskassa edellä kuvatulla tavalla ja aineilla tehty olkikatto maksaa vajaat 100 euroa neliömetri. Suomessa hinta ei ole missään tapauksessa yhtä suuri, mutta oljenkin saanti on kysymysmerkki. Johonkin koristetarkoitukseen maahan tuotu ruoko maksaa niin paljon, ettei katon teko siitä ole järkevää.

Tietoa olkikatoista saa Tanskasta nettiosoitteista:
www.taekkelaug.dk ja
www.carlofchristensen.dk.
Puhelimitse (tanskaksi):
Bjarne Olsson, +45 48 392 502 ja
Morten Olsson, +45 40 145 151 sekä
Carlo F. Christensen, +45 57 804 509.

1 **Paksu tukilanka taivutetaan** ja asennetaan samalla tavalla kuin ensimmäisenkin kerroksen lanka. Tukilankojen alle levitetään ohuelti ja tasaisesti olkea. Toisen kerroksen paksuus on noin puolet ensimmäisestä.

2 **Väkäsin varustettu puutikku** painetaan pohjaan asti ja käännetään 90°. Lävistystikun väkänä pitää tukilangan paikallaan ja kireällä olkia vasten. Kattoon painetaan veitsi olkien levitystäisyyden merkiksi ja rajoittimeksi.

3 **Olkia pidetään paikallaan polvella** tai puukepillä painaen. Päällimmäinen paksu tukilanka sidotaan taas noin 20 cm välein kuten ensimmäisenkin kerroksen lanka.

4 **Oljet levitellään tasaisesti** tukilankojen alle ja sidelankojen väliin joko käsin levittellen tai puupalikalla sivuttain ja vinosti ylöspäin nykytellen.

Alussa nähtyä kiinnitystapaa jatkaen levitetään ja kiinnitetään seuraavat kaksi olkikerrosta. Kahteen viimeiseen kerrokseen on levitetty 10 nippua olkea. Toiseen kerrokseen niitä meni 12. Oljet katkaistiin harjalta.

VAROAI-SUUTTA

Katto-olkia ei saa sahata yhtä huolettomasti ilman suojavarusteita kuin kuvassa nähtävä katon-tekijä. Oljet voi katkoa turvallisemmin terävällä villaveitsellä sekä pensassaksilla tai -leikkureilla.

Lopuksi katolle tehdään harja

Harja viimeistelee katon. Hyvä harja on myös pakko tehdä, jos oljet katkaistaan kuten viereisellä sivulla nähtiin. Kuvattu harja on näyttävämpi kuin vain olkien taivuttaminen harjan yli, jolla tavalla harjoja on myös tehty aiemmin.

Malliksi tehty harja on tuettu teräslankaverkolla ja painoksi sekä tueksi on kiinnitetty vielä puuhaarukat (ratsastajat). Ne on paras tehdä painekyllästettyä puusta, jos niiden halutaan kestävän kauan. Harja puuhaarukoineen on yleensä lyhytikäisempi kuin itse katto.

Katto-olkien päälle kummallekin lappeelle kiinnitetään vielä tukilangat päätyrystästä toiseen. Tämän langan alle pujotetaan ja kiinnitetään harjaolkien tueksi teräslankaverkko (ns. kanaverkko).

Varmuuden vuoksi, vaikka ei perinteiseen tapaan, **harjalle levitetään kattuhuopa**. Sen päälle levitetään olkia noin 15 cm. Kummallekin lappeelle levitetään tukiverkot, jotka kiinnitetään sidelangalla olkiin.

Tukihaarukat ovat noin metrin mittaisia, polttopuiden tapaan halkaistuja puupalikoita. Noin 10 cm päähän niiden yläpäistä on porattu 6 mm reiät, joista palikat on kiinnitetty paksulla teräslangalla yhteen.

VINKKI

Olkikaton hoito

Olkikaton hoitoon kuuluu lähinnä puhtaanapito. Sille kerääntyvät roskat ja lehdet sekä mahdollinen sammal pitää harjata pois, koska ne pidättävät kosteutta ja voivat panna alulle olkien mätänemisen. Kuvattu katto kestää liki lumettomissa oloissa 25–30 vuotta, mutta harja on uusittava pahimmillaan jopa 4–5 vuoden välein.

Palonsuojaus

Olkikatto syttyä kuivana herkästi ja palaa nopeasti suurena soihtuna. Katon alusrakenteiden syttymistä voi ainakin hidastaa palonestokemikaaleilla käsiteltyllä kuitukankaalla.

